

El Júpiter, el club de barri, obrerista i catalanista que ens explica la Catalunya del segle XX

Ramon Usall

[Hi ha qui viu entestat a negar la relació existent entre el futbol i la política. Una mirada a les implicacions socials d'aquest esport sembla desmentir categòricament aquesta afirmació i fa que hàgim de desconfiar dels qui la pronuncien, que coincideixen sovint amb els qui més vinculen el futbol i la política, això sí, per servir els interessos del poder. Per demostrar que l'esport és política, ens endinsem en la història d'un club barceloní de barri, el Júpiter, que és un fidel reflex de l'obrerisme i del catalanisme que van impregnar la Catalunya del segle XX.

Aquesta història no és sinó un tastet, en exclusiva per a CRÍTIC, de les moltes que podreu trobar a 'Futbolítica. Històries de clubs políticament singulars', un llibre de Ramon Usall, editat per Ara Llibres, que desmenteix amb rotunditat aquells que encara afirmen que la pilota i la política no tenen res a veure.]

Un nom improvisat entre cervesa i cervesa

Igual que molts altres clubs de principis del segle XX d'arreu del continent europeu, el Club Esportiu Júpiter va néixer en una cerveseria. En concret, a la Cebrián, al cor del Poblenou obrer, un 12 de maig de 1909. El seu principal impulsor va ser David Mauchan, un dels molts treballadors escocesos que la fàbrica tèxtil Fabra i Coats havia acollit arran de la fusió de la casa originària del barri de

Sant Andreu amb una marca de teixits dels afores de Glasgow. L'entusiasme de Mauchan per crear una nova entitat que agrupés els diferents petits clubs existents al barri del Poblenou va comptar amb la complicitat dels seus germans, Jean i William, que jugaven, com ell, en un equip conegut amb el nom de l'Escocès, així com de la de diferents jugadors catalans que vestien les samarretes de l'Stadium Nacional o de l'Anglo-Espanyol, dos petits clubs amateurs del barri.

Aquella vetllada del maig del 1909 naixia el Júpiter, un nom que no evocava pas el déu suprem dels romans, sinó el globus aerostàtic que aquella mateixa tarda acabava de guanyar el concurs que es disputava a la propera platja de la Mar Bella. **Poc pensaven els seus impulsors que aquell club de nom improvisat entre cervesa i cervesa acabaria convertint-se en un fidel reflex de la història política de la Catalunya de la primera meitat del segle XX.**

Si bé és cert que el seu origen, una entitat impulsada per treballadors establerts en un dels principals barris obrers de Barcelona, ja entroncava amb una part de la història recent del país, el simbolisme obrerista i catalanista que des dels seus inicis abraçà el club acabaren fent la resta i el convertiren en un actor remarcable dels agitats esdeveniments que durant les dècades següents viuria el país.

Pràcticament de forma contemporània a la seva constitució, **el Júpiter es convertí en un club plenament identificat amb el barri del Poblenou** i el seu veïnat de classe treballadora en un context caracteritzat per la conflictivitat social existent a les fàbriques de la zona. Ràpidament, doncs, el Club Esportiu Júpiter congregà a les seves files obrers vinculats al sindicalisme anarquista, majoritari a la Barcelona de principis del segle XX. Aquests treballadors dedicaven una part del seu temps lliure a jugar a futbol al descampat del Camp de la Bota, un indret preferent de la història barcelonina, no solament perquè va acollir els primers partits del Júpiter, sinó perquè posteriorment es convertiria en un campament de barraques de famílies vingudes d'arreu buscant feina en ocasió de l'Exposició Universal de 1929, en l'escenari de centenars d'afusellaments de republicans després de la victòria feixista en la guerra del 36, novament en un espai de barraquisme durant les migracions dels anys cinquanta i seixanta, per acabar, amb el nou mil·lenni, formant part de l'espai del Fòrum de les Cultures de 2004.

L'esplanada del Camp de la Bota va deixar pas, amb la inscripció del club a la federació catalana, el 1912, al camp del carrer Teulat, on el club va consolidar el seu arrelament al barri i d'on va marxar el 1921 per instal·lar-se a l'estadi del carrer Llull, on viuria la seva època més daurada.

Identitat obrerista i catalanista

En aquell temps, el Júpiter, que havia adoptat un escut d'alt simbolisme polític, ja que recollia la senyera i la coronava amb un estel blau, emulant els primers antecedents de la bandera independentista catalana que aparegué formalment per primer cop en un document del Comitè pro Catalunya amb data 11 de setembre de 1918, reforçà la seva identitat obrerista i catalanista fins al punt de forjar la llegenda, en aquells anys de pistolerisme, que els seus jugadors, molts d'ells vinculats al sindicalisme anarquista, aprofitaven les instal·lacions i els desplaçaments de l'equip per custodiar i traslladar armes, de vegades amagades dins de les pilotes de cuir, destinades a grups armats anarquistes com Los Solidarios.

L'associació del Júpiter amb l'obrerisme i el catalanisme li passà factura amb el cop d'Estat que, el 1923, liderà el general Miguel Primo de Rivera i que va comportar la instauració d'una dictadura militar que va perseguir amb duresa aquests dos moviments polítics. Així, doncs, el Júpiter va veure com l'abril de 1924 el jutge d'instrucció Cristóbal Fernández presentava una denúncia davant del governador civil de Barcelona pel contingut catalanista de l'emblema del club **argumentant que**

L'escut era "una clara dissimulació de la bandera separatista catalana" popularitzada en aquella època per Estat Català, el partit independentista creat el 1922 per Francesc Macià. Fruit d'aquesta denúncia, el governador acabà prohibint l'escut, que va haver de ser substituït per un de nou que anul·lava l'estel i la senyera i els substituïa per una corona comtal i els colors de l'equip.

Paradoxalment, i malgrat la repressió que patí durant la dictadura de Primo de Rivera, el Júpter va viure durant els anys vint alguns dels principals èxits esportius de la seva història. El 1925 es proclamà campió d'Espanya de Segona Categoria, repetint així la fita que havia assolit aquell mateix any en la Segona Divisió del Campionat català.

La victòria del Júpter en la segona categoria del futbol estatal anà acompanyada per la victòria del Barça en la copa de 1925 (una competició que aleshores enfrontava els campions dels diferents trofeus regionals de l'Estat i que era considerada com el Campionat d'Espanya), una coincidència que va propiciar que els dos equips barcelonins visquessin una rebuda triomfal a la capital catalana per celebrar els seus èxits respectius. I va ser justament en la seva condició de campió de la segona categoria del futbol espanyol que el Barça va decidir convidar el Júpter per disputar-hi, el 14 de juny de 1925, un partit amistós en homenatge a l'Orfeó Català, un dels principals símbols nacionals del país que era objecte de la repressió de la dictadura. El partit, que es va jugar en un ambient molt tens, va comptar amb l'actuació prèvia de la banda de música de la British Royal Marine, que estava ancorada al port de Barcelona, que va interpretar, enmig d'un silenci respectuós, el "God Save the King", l'himne britànic, i posteriorment la "Marxa reial" espanyola, que va ser fortament xiulada pels 14.000 espectadors que omplien l'estadi de les Corts.

Els xiulets, així com el fet que, segons les autoritats, no s'hagués precisat a l'hora de sol·licitar el permís que es tractava d'un homenatge a l'Orfeó Català (una entitat que arribà a ser posteriorment clausurada durant alguns mesos per la dictadura), van provocar una dura sanció contra el Barça, a qui es va tancar el camp i es va privar de tota activitat esportiva durant sis mesos (si bé finalment la sanció s'acabà rebaixant a tres), i que va veure com el seu president, Joan Gamper, era forçat a l'exili.

La segona etapa daurada del CE Júpter

La fi de la dictadura i la posterior proclamació de la Segona República, el 1931, van modificar de nou la història del Júpter permetent-li, en aquesta ocasió, recobrar el seu escut històric. La recuperació s'escenificà en un acte carregat de simbolisme que tingué lloc el 25 de setembre de 1931 abans d'un partit que havia d'enfrontar el Júpter amb el Palafrugell. Aquell dia, el capità del club lliurà a Francesc Macià, president de la Generalitat restaurada, una insígnia amb el vell emblema del club que reproduïa la senyera i l'estel.

Durant els primers anys trenta, el Júpter va viure una segona etapa daurada. **El 1934 va aconseguir una de les seves principals fites esportives amb l'ascens a la Segona Divisió de la Lliga espanyola, una categoria en la qual el club del Poblenou es va mantenir durant dues temporades.**

L'agitat 1936, el Júpter va tornar a donar mostra del seu compromís polític integrant-se en el Comitè Català pro Esports Populars, l'entitat que havia d'organitzar l'Olimpíada Popular de 1936 i que defensava l'extensió de la pràctica esportiva per tal de fer-la arrelar entre les classes treballadores. Abans de la frustrada Olimpíada del juliol de 1936, aquest Comitè va organitzar un torneig que va oposar diferents seleccions obreres de territoris estatals en solidaritat amb Ernst Thälmann, un dirigent del Partit Comunista Alemany que havia estat empresonat pel règim nazi. La

final, que es va disputar al camp del Júpiter, va veure com la selecció d'Astúries s'alçava amb el triomf enmig de les mostres de solidaritat del públic amb la revolta minera que aquest territori havia protagonitzat el 1934.

L'associació llegendària del Júpiter amb el moviment obrer s'accentuà arran de l'aixecament feixista del 18 de juliol de 1936, que, precisament, va impedir la celebració de l'Olimpiada Popular barcelonina, que havia d'iniciar-se l'endemà. Poc després del cop, **el camp del Júpiter esdevingué un punt de trobada entre militants obrers, molts dels quals vivien molt prop de l'estadi, per tal d'iniciar la insurrecció popular contra l'alçament feixista.** Allí, els obreristes havien congregat un petit arsenal que utilitzaren per frenar l'intent colpista de controlar la ciutat.

Durant el conflicte bèl·lic que seguí el cop d'Estat feixista, el Júpiter no aturà la seva activitat i encara tingué temps per alçar el trofeu del Campionat de Catalunya de Segona Categoria. Així i tot, els partits més significatius que durant aquest període va acollir el camp del carrer Llull van ser en benefici de diverses institucions republicanes, com ara Socors Roig, el Banc de Sang o les Milícies Populars, demostrant un cop més la vinculació del club amb la causa antifeixista.

Obligat a canviar de nom per la dictadura franquista

De fet, el Júpiter va pagar un preu molt alt fruit del seu compromís polític. Diversos dels seus jugadors van ser mobilitzats per tal d'anar a combatre al front i algun fins i tot hi va perdre la vida. **Acabada la guerra, un altre futbolista del club, Carlos Ibáñez, va ser afusellat al Camp de la Bota, precisament el terreny de joc que havia vist néixer l'equip del Poblenou.**

Amb tots aquests antecedents, el règim franquista va considerar el Júpiter com una entitat "desafecta al règim" i va repetir la repressió que prèviament la dictadura de Primo de Rivera ja havia exercit contra el club. Així, doncs, els del Poblenou van haver d'abandonar novament el seu escut estelat per recuperar el que ja havien tingut durant la dictadura anterior. Aquest cop, però, els intents per esborrar el caràcter obrer, catalanista i revolucionari del Club Esportiu Júpiter anaren una mica més enllà. **Les autoritats franquistes no solament van canviar l'emblema de l'entitat, sinó que també en van modificar el nom, forçant-la a adoptar la denominació de Club Deportivo Hércules.** El canvi, que suposava substituir el nom d'un déu romà pel d'un heroi grec, no tenia altre sentit que el d'intentar suprimir tot el simbolisme que el club havia acumulat durant les seves tres dècades d'història. L'eliminació de la identitat del Júpiter pretenia culminar-se mitjançant la seva vinculació a l'RCD Espanyol, club del qual les autoritats pretenien que el nou Hércules es convertís en filial. Segurament fruit de les grans diferències ideològiques entre les afeccions d'ambdós equips, la vinculació, que desagradava als seguidors espanyolistes, no va arribar a materialitzar-se.

El nom de CD Hércules no durà més que una temporada i el 1940 el club recobrà el seu nom original. La decisió no fou sinó un miratge, ja que les autoritats franquistes van continuar acarnissant-se contra una entitat que simbolitzava tot allò que el règim abominava. El Júpiter entrà, doncs, en un període de decadència que l'allunyà d'aquells anys trenta gloriosos en què havia arribat a tenir 2.000 socis i competia pel regnat del futbol barceloní amb dos gegants com eren el Barça i l'Espanyol.

De fet, el 1948, el Júpiter es va veure fins i tot forçat a l'exili del seu Poblenou natal.

Després d'haver conegut, a l'inici de la dècada, un nou estadi al carrer Llull, el club es va veure forçat a abandonar-lo per instal·lar-se al camp de la Verneda, al barri de Sant Martí. El desterrament del Poblenou va suposar un cop molt dur per a un club que estava estretament vinculat al barri i que, forçosament, va perdre una part de la seva identitat i va estar, fins i tot, a punt de desaparèixer.

La primera decisió que, en plena dictadura, es va prendre per tal de restituir la memòria del Júpiter original va arribar el 1959, quan el club acordà tornar a vestir amb els colors gris i grana que l'identifiquen actualment i que l'entitat ja havia lluit a l'elàstica durant els anys vint. Quedaven així enrere els colors verd-i-blanc de la samarreta que l'havien identificat durant la Segona República i el primer franquisme, uns colors que se sumaven, en la història cromàtica del club, al blanc i al blau cel que el Júpiter havia vestit en el seu primer equipament.

La gran restitució de la memòria del club no arribà, però, fins molt temps després de la fi de la dictadura franquista quan, en una assemblea celebrada el 1989, els socis acordaren restaurar l'escut original. **Així, doncs, el 2 de setembre de 1990, amb l'inici de la temporada, el Júpiter tornava a lluir les quatre barres i l'estel al pit de la seva samarreta.** Era un acte de justícia que restituïa a l'entitat l'estel que havia dut per bandera i que havia provocat la cega repressió de les dictadures de Franco i de Primo de Rivera.

El CE Júpiter, amb l'entrada del segle XXI, es manté fidel a les seves arrels com ho demostren partit rere partit els integrants del Reducte GrisGrana, un grup d'afecionats identificats amb posicions polítiques independentistes i d'esquerres, o el fet que, des de la vigília de la diada de Sant Jordi d'enguany, l'equip hagi canviat l'habitual gris i grana de la seva samarreta per lluir-ne una de completament groga. Un gest inequívoc en favor de la llibertat dels presoners polítics catalans i de denúncia de la repressió contra el moviment sobiranista. Una repressió que, malauradament, el Júpiter coneix de primera mà, ja que ha hagut de patir-la en diverses ocasions al llarg de la seva història centenària.

Avui si, avui juguem de groc [#SomJupiter pic.twitter.com/HsZ0YePjF0](https://twitter.com/HsZ0YePjF0)

— CE Júpiter (@CE_Jupiter) [April 22, 2018](#)

Aquest text és una adaptació del capítol "Club Esportiu Júpiter, amb l'estel per bandera", del llibre 'Futbolítica' (Ara Llibres, 2017)